

Sonja M. Dujmović
POD DRŽAVNIM OKRILJEM
ISTORIJA DJETINJSTVA U
BOSNI I HERCEGOVINI 1878–1941.

HISTORIJSKE MONOGRAFIJE

Sonja M. Dujmović
Pod državnim okriljem
Istorija djetinjstva u Bosni i Hercegovini 1878–1941.

HISTORIJSKE MONOGRAFIJE

Knjiga 24

Izdavač:

Univerzitet u Sarajevu — Institut za historiju
Podgaj 6, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
<http://www.iis.unsa.ba>

Glavna i odgovorna urednica:

Dr. Sabina Veladžić

Recenzenti:

Dr. Sanja Petrović Todosijević
Prof.dr. Igor Duda
Dr. Dragica Čeč

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

94(497.6)-053.2 "1878/1941"

DUJMOVIĆ, Sonja M.

Pod državnim okriljem : istorija djetinjstva u Bosni i Hercegovini 1878–1941. / Sonja M. Dujmović. - Sarajevo : Institut za historiju Univerziteta, 2021. - 317 str. : ilustr. ; 25 cm. - (Historijske monografije ; knj. 24)

Bibliografija: str. 261-287 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst. - Registri.

ISBN 978-9958-649-47-9

COBISS.BH-ID 46961670

Štampanje ove knjige podržala je Fondacija za izdavaštvo Sarajevo.

UNIVERZITET U SARAJEVU – INSTITUT ZA HISTORIJU

Sonja M. Dujmović

Pod državnim okriljem

Istorija djetinjstva u Bosni i Hercegovini 1878–1941.

Sarajevo, 2021.

Dori i Katji

Sadržaj

Predgovor	9
Iz tradicionalnog u moderno društvo	19
Kada Carstvo štiti	25
I Zakonodavni okvir i zdravstvena politika za djetinjstvo u austrougarskom periodu	27
II Zakonodavni okvir i prosvjetna politika za djetinjstvo u austrougarskom periodu	34
III O socijalnoj politici i zakonodavstvu austrougarske vlasti	57
Djeca Bosne i Hercegovine tokom I svjetskog rata.....	65
Pod zaštitom kraljevskog doma	101
I Osnove zakonodavnog okvira zaštite djece u Kraljevini SHS / Jugoslaviji.....	103
II Prve poslijeratne akcije i postavljanje zakonske osnove za zaštitu djece.....	115
III Zdravstvena politika i zaštita djece u Kraljevini SHS / Jugoslaviji.....	144
IV Međunarodne inicijative nasuprot surove realnosti	166
V Prosvjetna politika i školske prilike u Bosni i Hercegovini 1918–1941.....	191
VI Ideološke poruke djeci i omladini.....	221
VII Socijalno zakonodavstvo u Kraljevini	231
VIII Kaznena politika prema djeci u Kraljevini SHS / Jugoslaviji	245

Završna razmatranja.....	253
Concluding remarks	257
Izvori i literatura	261
Izvori	261
Literatura	266
Spisak fotografija	289
Imenski indeks.....	293
Indeks geografskih pojmova	309

Predgovor

Svaki pojedinac u svom sjećanju na vlastito djetinjstvo, i pored svih nastojanja da prizove samo njegove svijetle strane, mora da prizna da je ono velikim dijelom ispunjeno sumornim oblacima ispod kojih se kriju nemila iskustva i situacije koje oslikavaju odnose sa najbližim okruženjem, porodičnim, vršnjačkim, uopšte u susretu sa svijetom odraslih. Svi ti odnosi i događaji oblikuju pojedinca, pa kao što vlastito utiče na formiranje ličnosti, tako i djetinjstvo brojnih generacija modelira njihove stavove, djelovanja, njihovu budućnost.

Kada se tome pojedinačnom i grupnom iskustvu dodaju i usmjereni, sistemski, institucionalni uticaji tokom tog osjetljivog životnog perioda, vođeni društvenim, ali i državnim interesima, kao i onim što se zovu “više sile”, onda vrlo često proizilazi da djetinjstvo nije vrijeme, niti izvorište sigurnosti. Slike viđene djetinjim očima, poneseni dojmovi, zvuci i mirisi, svi ti pohranjeni utisci biće riznica za činjenje dobra ili zla, kada se u odrastanju procesiraju kao djelatni postupci i nadograde sistemski taloženim i racionalizovanim znanjima. Snagu zapamćenog i doživljenog u djetinjstvu prekriće nova iskustva i spoznaje, ali će uvijek biti prisutna, kao konstanta koja obilježava put ka sutrašnjici.

Djetinjstvo shvaćeno kao kolektivno dijete jednog društva – osnov je njegovog zdravog, samostalnog i konstantno radoznalog, konstruktivnog djelovanja i invencijama usmjerenog puta ka željenoj budućnosti, bilo racionalnoj ili, možda poželjnije, svojstvenoj čovjekovoj prirodi. Važnost razumijevanja okvira dječijeg odrastanja, u zavisnosti od toga da li nudi samoću, strah i neizvjesnost ili osjećaj sigurnosti, podrške i zaštićenosti, leži u mogućnosti procjenjivanja buduće stabilnosti društva. Da li će ono biti postojano, produktivno društvo samostalnih, zadovoljnih, energičnih i vizionarskih pojedinaca ili ne.

Na ovim stranicama nema mjesta za nepreglednu masu dječijih dojmova, inspiracija, maštanja i nada, nego je ono dato društvenim i državnim okvirima koji su utisnuli trajne pečate i rezultate svojih ne/promišljenih djelovanja putem zako-

na i institucija. U naznačenom nazivu rezultatâ početnih istraživanja,¹ pojam se djetinjstva ne ograničava, već se predočava kao potencijalno široko istraživačko područje, kao “neuhvatljiva”, nestabilna i varijabilna kategorija koja, već započeto praksom društvenih nauka, nužno nalaže razmatranje o njegovom sadržaju, karakteru, te diskursu i kontekstualizaciji, bilo istorijskoj, političkoj, sociološkoj, pravnoj, ili psihološkoj, a sve sa osnovnim ciljem da bude otvoreni poziv za potencijalne istraživače da daju svoj doprinos istraživanjima i tumačenjima djetinjstva i na taj način doprinesu uključivanju bosanskohercegovačke historiografije i njenih rezultata riznici znanja ostvarenih u krugu društvenih nauka, prisutnom u posljednjih više od pet decenija.²

Gotovo sve društvene nauke – sociologija,³ antropologija, istorijska pedagogija,⁴ etnologija,⁵ etnopedagogija,⁶ psihologija, demografija, statistika – suočene

¹ Projekat *Historija djetinjstva u Bosni i Hercegovini u XX stoljeću*, pokrenut idejom kolege mr. Edina Omerčića iz Instituta za historiju Univerziteta u Sarajevu, podržan je sredstvima Federalnog Ministarstva nauke i obrazovanja za 2017. godinu na čemu se srdačno zahvaljujem. Fondaciji za izdavaštvo u Sarajevu takođe izražavam zahvalnost na podršci.

² Za savremenu aktuelizaciju “problema djetinjstva”, djelo objavljeno 1960. godine (Philippe Aries, *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*), prevedeno tri decenije kasnije (Filip Arijes, *Vekovi djetinjstva*, Clio, Beograd, 1989), s obzirom na to da je rezultiralo nizom u školama i na katedrama te oko časopisa organizovanih sljedbenika, a potom i gorljivih protivnika, i dalje služi kao marker prilikom sagledavanja, vrednovanja, teoretskih i istraživačkih početaka na polju razumijevanja djetinjstva.

³ O prodoru jedne od socioloških disciplina – sociologije djetinjstva – vidjeti zbornik: *Sociologija djetinjstva. Sociološka hrestomatija*, Smiljka Tomanović (ur.), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2004.

⁴ Jelenko Bojić, *Pedagoško-istorijska vrijednost “Školskog vjesnika” u razvoju prosvjete u Bosni i Hercegovini*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Banja Luci, Banja Luka, 2011; Marko Stevanović, “Pravci unapređivanja vaspitno-obrazovnog rada u proteklom stoljeću”, u: *Zbornik radova sa simpozijuma 100 godina učiteljstva u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1989, 204-216.

⁵ Jelica Belović Bernadžikovska, *110 igara za mladež*, Tisak i naklada knjižare Lav Hartmana (Kugli i Deutsch), Zagreb, 1894; Zorica Janjić-Černjavski, *Dječije igračke Sarajeva i okoline*, (Izložba i katalog), Muzej grada Sarajeva, decembar 1969; Savko Jekić, Dragan Golubović, “Razvoj dečjih igračaka kroz istoriju”, u: Konferencija, Zbornik radova: *Tehničko (tehnološko) obrazovanje u Srbiji*, Čačak, 13-16. aprila 2006, Tehnički fakultet Čačak, 89-101, http://www.ftn.kg.ac.rs/konferencije/tos/PDF/Zbornik_radova.pdf; Ernis Šljivo, *U svijetu igre. Izložba tradicionalnih dječijih igračaka i igara*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2010. U *Školskom vjesniku*, stručnom listu Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, prosvjetni radnici i stručna lica pisali su za stalnu rubriku *Dječije igre*, a i prilagali svoje radove, poput: Jelica Belović Bernadžikovska, “Pustite malene neka se igraju”, *Školski vjesnik*, br. 6, Sarajevo, 1895, 343-348.

⁶ Adnan Tufekčić, *Osnove etnopedagogije*, Dobra knjiga – Centar za napredne studije, Sarajevo, 2012.

sa iskustvom savremenih društvenih turbulencija i sa neizvjesnošću pravca društvenih kretanja, vlastitom recepcijom i naučnim alatima pristupile su problematizovanju pojma djeteta i djetinjstva, pozicionirajući ga, prilikom teoretskih razmatranja i praktičnih istraživanja, u različite kontekstualne i vlastite metodološke okvire. Utemeljen je i stav da se za razumijevanje djetinjstva kao “interdisciplinarnog fenomena”, pored pedagogije, razvojne psihologije, pedijatrije i već pomenutih nauka, doprinos treba očekivati i od arheologije, biološke antropologije (koja prati razvoj ljudskog mozga, ali i uviđa paralelu u poređenju sa našim “zoološkim rođacima”), te religioznih studija i filozofije, koje trenutno djeluju manje-više bez međusobne saradnje.⁷

Ne treba zaboraviti da sve savremene tendencije u istraživanju djetinjstva svoje temelje imaju tražiti u prvim razvojnim fazama navedenih naučnih disciplina. Primjer takvih osnova u Bosni i Hercegovini ostavili su domaći pismeni ljudi, sakupljači narodnih umotvorina i prvi etnografi, a njihovi zapisi sadržavali su riznicu narodnih iskustava, poput uputa ženama za uspješan porod, očuvanje zdravlja novorođenčeta, recepte za pripravljanje ukusne hrane i ljekarija namijenjenih djeci, uspavanki, gatalica, molitvi, poslovice. U tim zapisima je sakupljeno narodno znanje i o djeci i o njihovom statusu u tradicionalnom društvu. U drugoj polovini XIX st. Luka Grđić Bjelokosić, Nikola Buconjić, fra Ivan Frano Jukić, Sava Kosanović, fra Ante Knežević, Teofil-Bogoljub Petranović, Kosta Hadži Ristić, fra Grga Martić, Salih Sidki Hadži-huseinović Muvekit, Vuk Vrčević su objavljivali svoja zapažanja u onovremenim časopisima, a etnolog dr Tihomir R. Đorđević je i ukoričio jednu ovelu studiju o djeci.⁸ Njima se mogu pridružiti brojni znani i neznani narodni učitelji,⁹ koji su ostavili bogatu građu za izučavanje i istorije djetinjstva.¹⁰ Nešto od te

⁷ Uwe Krebs, “On Cultural History and Natural History of Childhood”, u: *Zgodovina otroštva / History of Childhood*, Aida Škoro Babić, Mateja Jeraj, Metevž Košir, Bojan Balkovec (ur.), *Zbirka Zgodovinskega časopisa* 45, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, 2012, 18.

⁸ Tihomir R. Đorđević, *Deca u verovanjima i običajima našega naroda. Zbornik zdravstvenih proučavanja i ispitivanja sela i narodnog života*, Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, br. 46, Beograd, 1941, 238. Ova studija se odnosi i na područje Bosne i Hercegovine.

⁹ Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878–1918)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1972, 81–83.

¹⁰ U *Školskom vjesniku* postojala je stalna rubrika *Iz narodne pedagogije*, koju su svojim priložima i iskustvima popunjavali učitelji.

građe, poput svojevrsnih leksikona svakodnevnog života, za dobrobit mnogih porodica i djece širom Bosne i Hercegovine ukoričili su i Vaso Pelagić u svom *Narodnom učitelju* i Sadik Sadiković u *Narodnom zdravlju*, čija aktuelnost i dan danas nije umanjena.

Istraživači iz okruženja, motivisani navedenim trendom sredinom devedesetih godina 20. st.,¹¹ stupili su u poticajnu raspravu, napravivši solidne korake u proširenju postojeće spoznaje analizom temeljnih teoretskih radova o djetinjstvu,¹² bilo njegove recepcije kroz društveno-etički i kulturni diskurs,¹³ bilo kao segment istorije mentaliteta. Istoriografija je doprinijela prvim istraživačkim naporima,¹⁴ dijelom kao sastavni dio istraživanja privatnog života,¹⁵ a dijelom kroz studije u lokalnim,¹⁶ regionalnim okvirima,¹⁷ te one o institucionalnom državnom djelovanju putem sistema školstva,¹⁸

¹¹ Jedan od zbornika koji obrađuje pojam mladeži/omladine kao dijela života između ovisnosti djetinjstva i autonomije odraslih, vremena postepenog urastanja u doba odgovornosti, prava i dužnosti u evropskoj prošlosti od antike do apsolutizma (sveska I) i od prosvjetiteljstva do sadašnjosti (sveska II) jest zbornik *Geschichte der Jugend*, Giovanni Levi, Jean-Claude Schmitt (ur.), S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main, 1997.

¹² Marijana Hameršak, "Desetljeća Ariesove povijesti djetinjstva", *Časopis za suvremenu povijest* (ČSP), god. 36, br. 3, Zagreb, 2004, 1061-1078.

¹³ Žarko Trebješanin, *Predstava o detetu u srpskoj kulturi*, Sofos, Beograd, 2008; Marijana Hameršak, *Pričalice. O povijesti djetinjstva i bajke*, Algoritam, Zagreb, 2011.

¹⁴ *Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th and 20th Century*, Slobodan Naumović, Miroslav Jovanović (ur.), Beograd – Graz 2001; *Žene i deca*. 4. Srbija u modernizacijskim procesima XIX i XX veka, Biblioteka Helsinške sveske br. 23, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006.

¹⁵ *Privatni život u srpskim zemljama u osvit modernog doba*, Aleksandar Fotić (ur.), Clio, Beograd, 2005; *Privatni život kod Srba u devetnaestom veku*, Ana Stolić, Nenad Makuljević (prir.), Clio, Beograd, 2006; *Privatni život kod Srba u 20. veku*, Milan Ristović (prir.), Clio, Beograd, 2007.

¹⁶ Suzana Leček, *Seljačka obitelj u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 1918–1941*, Srednja Europa, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Zagreb – Slavonski Brod, 2003; Lea Vene, "Djetinjstvo i odrastanje u Podgorju: služenje i dječji rad", u: *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, vol. 35, 1. prosinac 2008, 257-278.

¹⁷ Jedan od modela takvog istraživanja: Andrea Pető, "Children and the State in Hungary. From the Periphery to the Center (19–20th Century)", u: *Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th and 20th Century*, Belgrade – Graz, 2001, 73-83.

¹⁸ Božica Mladenović, "Škole u Beogradu 1916–1918", *Istorijski časopis*, knj. XLIV (1997), Istorijski institut, Beograd, 1998, 167-180; Momčilo Isić, "Neuspeh osnovnoškolskog sistema u Srbiji za vreme Kraljevine Jugoslavije", *Tokovi istorije*, br. 4, Beograd, 2006, 4.

zdravstva,¹⁹ socijalnog zbrinjavanja,²⁰ ili njegovoj saradnji sa postojećim karitativnim društvima, oslanjajući se na memoarske spise,²¹ etnološku praksu pričanja o djetinjstvu,²² ali i problematizujući političku, nacionalnu,²³ ideološku,²⁴ seksualnu²⁵ manipulaciju djecom i nasilje nad njima.

Za bosanskohercegovačku historiografiju je u velikoj mjeri pitanje djetinjstva gotovo potpuno novo, “otvoreno polje” na kome nije bilo sistematski usmjerenih intervencija,²⁶ osim djelomičnog zanimanja za prošlost školstva.²⁷ Pojedini

¹⁹ Suzana Leček, Željko Dugac, “Za zdravlje majke i djeteta: zdravstveno-prosvjetna kampanja Seljačke sloge (1939–1941)”, *ČSP*, god. 38, br. 3, Zagreb, 2007, 983-1005; Željko Dugac, *Kako biti čist i zdrav. Zdravstveno prosvjećivanje u međuratnoj Hrvatskoj*, Srednja Europa, Zagreb, 2010; Sanja Petrović Todosijević, “Treba da znate, draga deco, da mi odozgo vodimo brigu o vama i vašim potrebama: Analiza rada ustanova za brigu o majkama i deci na primeru rada jaslica u FNRJ”, u: *Žene i deca*, 4. Srbija u modernizacijskim procesima XIX i XX veka, 176-187; Sanja Petrović Todosijević, “Šta mogu da mislim. Bog ga dao, Bog ga uzeo: Zdravstveno prosvjećivanje naroda kao deo borbe za smanjenje smrtnosti dece u FNRJ”, *Istorija 20. veka*, br. 2, Institut za savremenu istoriju, Beograd, 2005, 101-112.

²⁰ Sanja Petrović Todosijević, “Zbrinjavanje dece nemačke narodnosti bez roditeljskog staranja u FNRJ 1946–1950.”, u: *Srbija (Jugoslavija) 1945–2005; pokreti, ideologije, praksa*, Zbornik radova sa međunarodnog skupa, Beograd, 2006, 157-171.

²¹ Jasminka Ledić, *Dnevnik Mladena Lokara. Uvod u povijest djetinjstva i mladosti*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2000; Andrea Feldman, “Imbro Tkalac: Memoirs of Boyhood in Nineteenth Century Croatia”, u: *Childhood in South East Europe: Historical Perspectives on Growing Up in the 19th and 20th Century*, 83-96.

²² Jelena Marković, *Pričanje o djetinjstvu. Život priča u svakodnevnoj komunikaciji*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2012.

²³ Ana Stolić, “O kulturnoj (re)produkciji nacije: rod i nacija u stavovima srpske elite početkom XX veka”, u: *Teorije i politike roda*, Institut za književnost i umetnost, Beograd, 2008, 187-193.

²⁴ Olivera Milosavljević, “Otac – genije – ljubimac: Kult vladara – najtrajniji obrazac vaspitavanja dece”, u: *Žene i deca*, 4. Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka, 188-291; Igor Duda, *Danas kada postajem pionir. Djetinjstvo i ideologija jugoslovenskog socijalizma*, Srednja Europa – Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Zagreb – Pula, 2015.

²⁵ *Children and Sexuality. From the Greeks to the Great War*, George Rousseau (ur.), Palgrave Macmillan, N. Y., 2007.

²⁶ Skromnim početnim prilogom može se smatrati sakupljanje materijala za zbornik izvora: *Djetinjstvo u prošlosti 19. i 20. vijek*, Dodatni nastavni materijal za srednje škole, Milan Ristović, Dubravka Stojanović (ur.), Udruženje za društvenu istoriju, Beograd, 2001. Izvore za Bosnu i Hercegovinu prikupila Sonja Dujmović.

²⁷ Vojislav Bogićević, *Istorija razvitka osnovnih škola u Bosni i Hercegovini u doba turske i austrougarske uprave (1463–1918)*, Zavod za izdavanje udžbenika BiH, Sarajevo, 1965; Mitar Papić, *Istorija*

istoriografski radovi koji dotiču djetinjstvo bili su više izuzetak, usputni rezultati istraživanja na drugim poljima,²⁸ pa se postavljanje okvira i smjernica za buduća istraživanja i konstruisanje prijedloga pravca sagledava kao velika prednost. Izazov leži i u savladavanju širokog istraživačkog i metodološkog prostora, naravno, oslanjajući se na pomenute naučne orijentacije i rezultate istraživanja.

S obzirom na to da nije bilo interesa za izučavanje djetinjstva u Bosni i Hercegovini, u perspektivi je moguće, oslanjajući se na izvornu dokumentaciju, izučavati i izvore za narodnu medicinu vezanu za novorođenčad, kao i sistemsku

srpskih škola u Bosni i Hercegovini, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978; Mitar Papić, *Hrvatsko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1982; Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1983; M. Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austro-ugarske okupacije (1878–1918)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1972; Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini 1918–1941*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1984; Elvira Islamović, *Školstvo i obrazovanje na području okruga Bihać za vrijeme austrougarske uprave*, Bošnjačka zajednica kulture “Preporod”, Bihać, 2008. Novi pristup problematici školstva, ali iz vaspitno-obrazovne vizure, pružaju radovi Mitsutoshija Inabe: “Pedagogija i psihologija u Učiteljskoj školi u Sarajevu (1886–1918) za austrougarske vladavine”, *Anali za povijest odgoja*, vol. 14, Hrvatski školski muzej, Zagreb, 2015, 31-47; “Između čovjeka i životinje”, *Hrvatski narodni godišnjak*, Napredak, Sarajevo, 2014, 68-80; “Obitelj u modernoj Bosni i Hercegovini iz perspektive pedagogije Herberta Spencera”, *Radovi (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija)*, knj. XVII/3, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2014, 321-340; Đorđe Sredanović, “Filozofija u školama u Bosni i Hercegovini do Prvog svjetskog rata”, u: *Zbornik radova sa simpozijuma 100 godina učiteljstva u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 1989, 195-203. U još neobjavljenoj doktorskoj disertaciji M. Inaba, *Ideja djetinjstva u Bosni i Hercegovini 1878–1918: utjecaj darvinizma*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Sarajevo, 2015, vidjeti iscrpnu literaturu o problematizaciji djetinjstva u Bosni i Hercegovini. Noviji prilog istoriji školstva je i zbirka izvora: *Školstvo u Bosanskoj Krajini (Bihaćka i Vrbaska oblast) 1918–1929*, Zbornik dokumenata, dr Gojko Malović, mr Goran Đuran, Ljubica Ećimović (prir.), Udruženje arhivskih radnika RS – Arhiv RS, Banjaluka, 2018, 447.

Na mikroistorijskom planu bogatstvo izvora nude monografije o osnovnim školama, poput: Ilija Stanić, Mitar Papić, Milivoj Rodić, *100 godina Osnovne škole u Bosanskom Šamacu: 1885–1985*, OŠ “Mitar Trifunović Učo”, Bosanski Šamac, 1985; Omer Karić, Aida Malović, Fahira Dželimović, Senada Ćosić, *Jablanica: 100 godina školstva (1903–2003)*, Općina Jablanica, Jablanica, 2003.

²⁸ U zbirci tekstova Riste Besarovića *Iz kulturne prošlosti Bosne i Hercegovine (1878–1918)*, pored studije “O pokretanju lista ‘Hercegovče’ u Mostaru 1893. godine”, te “Češko lutkarsko pozorište”, podatke o đačkim listovima nalazimo u tekstu “Pisana riječ u Bosni i Hercegovini 1878–1918”, u: *Iz kulturne prošlosti Bosne i Hercegovine (1878–1918)*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987. VI. Skarić, “Gimnastika i skautika prije 40 godina, Uspomene iz djetinjstva: Iz stare mahale i čaršije”, *Izabrana djela*, knj. II, Veselin Masleša, Sarajevo, 1985, 195-202.

i organizovanu zdravstvenu zaštitu djece, vezanu za brigu o porodiljama, religijske obrasce o djetetu i njegovom moralnom odgoju, izgradnju rodnih uloga, specifičnosti odrastanja u selu/gradu i njegove socijalno-ekonomske uslovljenosti, “prekide” djetinjstva kroz društveno poželjno odrastanje (školovanje, šegrtovanje, internati), ali i kroz dramatične okolnosti (ekonomske i prisilne migracije, ratovi²⁹) te problematizovanje dječije radne snage. Pored toga, ostaje poziv za istraživanje privatnog zbrinjavanja putem karitativnih udruženja – organizovanjem domova, đачkih trpeza, povremenim i stalnim donacijama, stipendiranjem siromašnih te organizovanjem kurseva za stručno usavršavanje. Naredno polje istraživanja može biti državna briga za finansijsku podršku socijalno ugrožene djece putem zakonske regulative, status djeteta kroz porodično pravo, zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja, osiguravanje alimentacija, omogućavanje usvajanja nezbrinutih, ali i kažnjavanje djece, kao i vraćanje na pravi put “outsidera” – djece iz kriminalnog miljea (organizovano prosjačenje, prostitucija, maloljetnička delikvencija) – zakonska zaštita vanbračne djece, zakonska zaštita djece od eksploatacije: djeca-radnici. Istraživanje srodničke i proizvodne uloge djece, društveno organizovanje djece i omladine, problem identiteta, odnosno subjektiviteta djeteta u društvu, potom interpretacija narativa književnog,³⁰ memoarskog, historiografskog, u čijem je središtu dijete i djetinjstvo kao vremenska, društvena i pravna kategorija,³¹ takođe se mogu smatrati podsticajnim prijedlozima. Posebno je značajno i sagledavanje ideološke i propagandističke zloupotrebe djece (reklamni materijali, film, stripovi), nacionalne mobilizacije djece u školstvu (analiza programa i udžbenika

²⁹ Primjer dokumentarnog fotomaterijala o stradanju djece u ratu, uobličenoj zbirkom: Milimir Kovačević Strašni, *Djeca u ratu. Sarajevo 92–95. Godine strašnog djetinjstva*, Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2016. U mozaičnoj formi memoarskog i dokumentarnog karaktera osvrt na rat nudi i knjiga: Jasminko Halilović, *Djetinjstvo u ratu, Sarajevo 1992–1995*, Udruženje Urban, Sarajevo, 2013.

³⁰ Muris Idrizović, *Književnost za djecu u Bosni i Hercegovini*, Svjetlost, Sarajevo, 1976; Marijana Hammeršak, “Višestruki odnosi i neočekivani ishodi: prvo stoljeće hrvatske dječje književnosti iz vizure povijesti čitanja, knjige i djetinjstva”, *ČSP*, god. 41, br. 3, Zagreb, 2009, 783–803.

³¹ Primjer razmatranja pravnog položaja siročadi na prelazu 18. i 19. st. u Sloveniji, na osnovu Jozefinskog opšteg građanskog zakonika (1786) i Opšteg građanskog zakonika (1811), koji su ustanovili institucionalnu brigu nad društvenim grupama, te različitog dometa u praksi, vidjeti: Dragica Čeč, “Pravni položaj in življenjske usode in revščini izpostavljenih otrok na koncu 18. in v začetku 19. stoletja”, u: *Zgodovina otroštva / History of Childhood*, 217–230.

nacionalnih predmeta), reprezentacije autobiografija poznatih ličnosti, ali i onih “običnih”, te značenje funkcije i modela dječije igre – što su ugodnije oblasti istraživanja, ali ne manje značajne.

Očigledno je da se fenomen djetinjstva, a nazvaćemo ga tako budući da je to teško mjerljiva kategorija, može posmatrati iz više uglova, stavljati u razne kontekste i to po mjeri brojnih društvenih nauka. Tako je formalizacija naučnog diskursa prepuštena svakoj posebnoj naučnoj disciplini. U tom smislu postavlja se pitanje kako i u kojoj mjeri je mjerljivo iz pozicije historiografije i koje su to kategorije koje određuju djetinjstvo. U historiografskom diskursu moguće je djetinjstvo promatrati samo kroz izvore, tekst, te je jasno da nije moguća apsolutna rekonstrukcija cjelokupne stvarne slike prošlosti, što se već može smatrati konstantom svake, pa tako i istorijske realnosti djetinjstva. Takođe, prilikom svake problematizacije i izbora tačke gledanja na polje interesa, nužno je prije svega definisanje predmeta interesovanja, određenje njegovog sadržaja i uspostavljanje konteksta u kome se pojam istražuje, analizira, prezentuje i interpretira.

Stoga je jednim dijelom ovim projektom potaknuto razmatranje samog značenja kategorije djetinjstva u datim vremenskim granicama i naznačena kontekstualizacija širokih mogućnosti, a dijelom je prihvaćen izazov dosadašnjeg primata političke historiografije naspram ostalih društvenih nauka, vezan za istraživanje društvenih struktura, dominacija i njima nasuprot pozicioniranih “drugih”. U tom smislu na ovom mjestu je predmet interesa definisanje odnosa prema poziciji djeteta i njegovog odrastanja modelima društva koji su oblikovali djetinjstvo, te realni socijalni i pravni status djeteta kao ciljne grupe državnih tijela nadležnih za zakonodavnu regulativu, kao i djelovanje institucija ovlaštenih za provođenje pravne, socijalne, zdravstveno-medicinske i prosvjetne brige i zaštite djeteta. Takođe, dijelom se nude pokazatelji realnih dometa državnih intervencija, kao rezultata društvenog interesa, a u pravcu obezbjeđenja sigurnog odrastanja djeteta, s obzirom na postojeću, prvenstveno društveno-ekonomsku, socijalnu, pa potom i političku realnost.

Stoga će se djetinjstvo promatrati kao odraz obrazaca društva i njegovih vladajućih struktura, te njihovih intervencija, što je značajno kao detekcija dominantnog stava države prema vlastitoj budućnosti, te stepena odgovorne

društvene svijesti za stvaranje okvira koji će takvu viziju podržati. Napor države i sa njene strane plansko i sistematsko uključivanje cjelokupne društvene strukture u angažman za obezbjeđivanje sigurnog, zdravog i djetetovoj ličnosti “normalnog”, dostojanstvenog odrastanja, te nesmetanog zdravstvenog i obrazovanog razvoja reflektuje se na sutrašnjicu tog društva. Briga o djetinjstvu pokazuje stepen zrelosti i odgovornosti društva prema vlastitoj budućnosti, te uspješnu izgradnju kolektivnog identiteta, pri čemu je ovakav koncept djetinjstva u saglasnosti sa razvojnom teorijom “prirodnog, univerzalnog i racionalnog razvoja”.³² Podrška djetetu kao biću u postajanju je svijest o potrebi podrške vlastitom društvu u napretku. Govor o djetinjstvu, u zadatim zakonodavnim koordinatama, predstavlja okvir za praksu djetinjstva, govor o društvima u kojima dijete, odnosno budućnost određenog društva nastaje. Time se djetinjstvo objašnjava “kao strukturalno obeležje društva u trenutku njegovog delovanja na dečja iskustva u svakodnevnom životu”,³³ odnosno riječima autorâ ponuđene paradigme Alana Prauta i Alison Džejms:

“1. Detinjstvo se smatra društvenim konstruktom (...) nije ni prirodno ni univerzalno svojstvo ljudskih grupa, već se pojavljuje kao specifična strukturalna i kulturalna komponenta mnogih društava. 2. Detinjstvo je promjenjiva društvene analize. Ona se nikada ne može u potpunosti razdvojiti od drugih promjenjivih kao što su klasa, rod ili etnicitet. Komparativne analize i analize više kultura pokazuju raznolikost detinjstva, a ne jedan jedini i univerzalni fenomen.”³⁴

Dakle, prilikom razmatranja djetinjstva treba ga poimati kao varijablu i imajući to u vidu i slijedeći istraživačke rezultate tražiti odgovore na artikulirana pitanja.

Stepen planskog političkog, ekonomskog i emocionalnog ulaganja u djecu pokazuje ozbiljnost društva i njegovu vjeru u vlastitu budućnost, pokazuje šta ono od nje očekuje i u kom pravcu vidi vlastiti razvoj. Sagledavanje napora

³² Smiljka Tomanović, “Sociologija o detinjstvu i sociologija za detinjstvo”, u: *Sociologija detinjstva. Sociološka hrestomatija*, 11.

³³ *Ibid.*, 40.

³⁴ Alan Praut, Alison Džejms, “Nova paradigma za sociologiju detinjstva? Poreklo, obećanje, problemi”, u: *Sociologija detinjstva. Sociološka hrestomatija*, 52.

kako jedno društvo odgovarajućim putem obezbjeđuje povoljnu klimu i mjerljive uslove za taj proces govori o očekivanjima koja ima od djeteta, budućeg pripadnika društva. Kako planski i sistematski i institucionalno odnjegovati, oblikovati i pravilno usmjeriti, odnosno vaspitati i disciplinovati narastajuću snagu društva, te time osigurati sutrašnjicu društva, države, nacije mjerljivo je, jednim dijelom, opažajući i analizirajući državnu intervenciju u zvaničnim institucijama prava, školstva, zdravstva. Na ovaj način posmatrano, briga o djeci se, uslovno rečeno, može činiti mjerljivom i pokazati stepen ne/uspješne izgradnje poželjne socijalne osjetljivosti i državnog, kolektivnog identiteta.

Primjena takvog diskursa prema kategoriji djetinjstva podrazumijeva da je potrebno sagledati nesumnjivo preplitanje državne, javne i privatne sfere, uzevši u obzir mnoge elemente, počevši od onog da su granice njihovih intervencija često promjenjive u zavisnosti od zacrtanih parametara, preko intencijom ili slučajem provedenih nedosljednosti u korelaciji i nadležnosti institucionalne hijerarhije, do snaga kojim se raspolaže za sprovođenje uspostavljenih zakona i uredbi, te planskih akcija.

**Iz tradicionalnog
u moderno društvo**

Imenski indeks

A

Abadžić, Ahmed, 186
Afgan, Hamdija, 111
Ajduković, Marina, 187, 270
Ajsner, Bertold, 62, 266
Ajvaz Dedo, 38
Ajzelt, Josip, 48
Alaupović, Ante, 47, 110, 129, 137
Alaupović, Tugomir, 48
Albrecht, Karlo, 34, 110, 267
Aličehić, ef. Salih, 229
Aličić, Ahmed S., 28, 266
Alkalay, Ašer, 113
Ambrožić, Matija, 168, 169, 170, 271
Andrić, fra Jozo, 111
Andrić, Vladimir, 70
Antić, Makso, 70
Arandelović, Panta, 185, 186
Arif ef., 27
Arijes, Filip / Aries, Philippe, 10, 266
Ark, Vladimir, 87
Arnautalić, Aziz, 204
Arnautović, 70
Arnautović, Sulejman, 130
Arsenović, Jelisava, 86
Atanacković, Milena, 168, 170, 184,
239, 240, 246, 271
Avakumović, 83

B

Babić, Aćim, 70
Babić, Anto, 209
Babić, Josip, 110
Babunović, Vukašin, 151

Bačić, Lazo, 86
Badić, Sulejman, 187
Bagi, Sofija, 164
Bajac, Ljubo, 215
Bajagilović, 128
Bajić, Miloš, 249
Bakston, Doroti, 166
Balkovec, Bojan, 11, 272, 276, 282
Banović, Anto, 111
Banjanin, Jelena B., 217, 271
Barbalić, 47, 210
Barker, R. L., 23
Baruh, Izrael, 249
Baruh, Kalmi, 209
Baruh, 186
Basariček, Đuro, 76, 79, 86, 93, 125,
187, 271
Bašagić, Mustafa, 225
Bašagić, Safvetbeg, 70, 136
Bašagić, Šemsuda, 164
Bata, Tomaš, 237
Baumgarte, B., 49
Begić, Alija, 144, 271
Begić, Amina, 43, 286
Begić, Šaban ef., 85, 124, 291
Bekavac, Mate, 110, 127
Bekić, Pero, 86
Belić, B., 185, 186
Belović Bernadžikovska, Jelica, 10, 60,
261, 271
Bem, Ilka, 110, 164
Beran, Danica, 164
Bergant, 60
Berković, Nikola, 70

- Bertenštajn (braća), 234
Besarović, Risto, 14, 271
Besarović, Savo, 186
Bevanda, Mladen, 213, 266
Bičakčić, Vejsil, 185, 186
Bilić, Mićo, 82
Bilinac, Ranko M., 75, 81, 271
Bjelevac, Hifzi ef. Abdurezak, 110
Blagojević, Božo, 187
Bogdanović, Milica, 187
Bogdanović, Olga, 170
Bogićević, Vojislav, 13, 41, 266
Bojić, Jelenko, 10, 287
Bokonjić, Staka, 155, 162, 163, 164, 210
Borić, Vojislav, 82, 110
Bosanac, 83
Bosanac, Zlata, 80
Bosutić, T., 49
Bošnjaković, Ante, 248
Božičković, Aleksa, 71
Božičković, Drago, 151
Božić, Jelena, 37, 271
Božić, Savo, 204
Brajčić, ef. Asim, 111
Brakus, Radmila, 164, 185, 186
Brakus, Stevan, 210
Brakus, Stevo, 110
Branica, Vanja, 23, 187, 270, 272
Branković, Jasmin, 22, 286
Bratelj, Stj., 239
Bratulić, Josip, 36, 283
Brkić, Husein, 211
Brkljača, Seka, 71, 272, 291
Brodnik, 71
Brozović, Ante, 222, 263
Bubak, H., 49
Buconjić, fra Paškal, 39
Bujher, Đuro, 50, 60
Bukinac, Draga, 215
Bukvica, A., 114
Bunek, 80
Buntić, fra Didak, 75, 77, 78, 79, 80,
81, 111, 121, 286, 287, 290
Burusić, fra Petar, 27
- C**
Cergol Paradiž, Ana, 170, 272
Crneković, Zora, 187
Crnković, Dragica, 184
Cvijanović, Mara, 86, 87
Cvitković, Natalija, 164
- Č**
Čabrajić, Luka, 71, 185, 186
Čaić, Zora, 219
Čampara, Omer, 188
Čaušević, reis-ul-ulema, 70
Čeč, Dragica, 15, 272
Čizmić, Fatima, 217
Čokić, Pero, 162
Čović, Darinka, 187
Čović (Milosavljević-Čović), Darinka,
155
Čubrilović, Vida, 171, 217
- Ć**
Ćorović, Danilo, 184
Ćorović, Dušan, 186
Ćorović, Svetozar, 47
Ćorović, Vladimir, 70, 266
Ćosić, Senada, 14, 262, 292
Ćuk, Jelena, 86, 87
Ćuk, Nikola, 86
Ćuković, Milan, 218
Ćurčić, ef. Fehim, 70

Ćurčić, Vejsil, 84

Ćurić, Hajrudin, 14, 34, 266

D

Damić, Andrija, 186

Damjanović, Hadži Risto, 70

Dančević, Anto, 158, 163

Davidović, Petar, 249

Dedić, Ahmet, 204

Dedijer, Vladimir, 52, 67, 267

Delijanis, Konstantin, 110, 117

Demajo, 170

Despić, Aco, 165

Deutsch, 10, 261

Diamant, Sigfrid, 151

Dickinson, 134

Dimić, Ljubodrag, 196, 267

Dimović, Danilo, 70, 79

Divić, Matija, 47, 124

Dlustuš, Ljuboje, 35, 43, 47, 49, 50, 51,
60, 272

Dodig, fra Serafin, 79

Domazetović, Veliša, 186

Dopuđa, Jelena, 154, 158, 284

Dorčić, 83

Dragojlović, A., 86

Drakulić, Jovan, 249

Dubljević, Luka, 188

Dubravac, Ljubo, 229

Duda, Igor, 13, 267

Dudaković, 225

Dugac, Željko, 13, 103, 109, 137, 150,
153, 162, 163, 267, 277

Duić, Daniel F., 80

Dujak, Janko, 83

Dujlović, Filip, 219

Dujmović, Sonja, 1, 3, 13, 218, 220,
272, 283

Duncan, Isadora, 106

Dvorniković, Lj., 60

Dž

Džabić, ef. Omer, 111

Džaić, Leposava, 164

Džamonja, Đuro, 80, 81

Džeb, Eglantina, 166, 167, 287

Džejms, Alison, 17, 280

Dželilović, Fahira, 14, 262, 292

Džinić, Asim, 187

Đ

Đabić-Marušić, Kosta, 111

Đebić, Aleksa, 165

Đokić, 155

Đokić, Jovo, 71

Đorđević, Desanka, 187

Đorđević, Đorđe, 86

Đorđević, Krista, 86, 87

Đorđević, Milan, 187

Đorđević, Mita, 82

Đorđević, Svetislav, 184

Đorđević, Tihomir R., 11, 267

Đukić, Lazar, 68, 283

Đukić, Vuko, 70

Đuran, R. Goran, 14, 68, 263, 283

Đurić, Josif, 229

Đurić, Petar, 80

Đurović, Dušan, 210

E

Ećimović, Ljubica, 14, 263

Eisner, Bertold, 240, 267

Ekmečić, Milorad, 68, 221, 267, 273

Emet, 118

Erat, Vlado, 204, 273

Erlich, Ida, 87

F

Fazlagić, Hajdar, 60, 229
Feldman, Andrea, 13, 273
Filipović, Muharem, 204
Filipović, Nenad, 291
Filipović, Nermina, 260
Fleger, Josip, 144, 148, 273
Flere, Pavle, 205, 209, 273
Fotić, Aleksandar, 12, 270
Franc Ferdinand, 56, 67, 290
Franičević, Bartol, 184
Frankini, Franjo, 71
Franz, 27
Franz, Olga, 123, 124
Franjo II, 36
Franjo Josip I, 55, 96, 97, 157, 223, 290
Frebl, Fridrih, 58
Frljan, Paula, 164
Fronius, 70

G

Gaal, 27
Gabelica, Mislav, 75, 80, 87, 88, 89,
120, 121, 286
Gaćinović, Dušan, 82
Gagović, Slobodan, 187
Gaguli, Ladislav, 131
Gajić, Vaso, 211
Gallany, Baaor, 27
Garić, fra Jozo, 72
Gausden, 134, 135
Gavela, Nikola, 86
Gavrilović, Časlav, 185, 186
Gavrilović, M., 87
Gavrilović, Vida, 86
Gligić, Milutin, 211
Glišić, Milenko, 219

Gluck, 162
Glušac, Vaso, 111, 211
Goldberg, 47
Golubović, Dragan, 10, 286
Goršić, Franja, 170
Gorup, Melanija, 211
Govedarica, Natalija, 188
Gračanin, Đuro, 210
Grasl, Georg, 80
Grđić Bjelokosić, Luka, 11
Grđić, Šćepan, 46
Grebo, Mevlida, 162
Grgur, Katica, 188
Grimani, Anton, 131
Grin, E. (Ernest), 144, 273
Griner, Simeon, 158, 163
Griović, Marko, 50
Grof, Oskar, 219
Grol, Milan, 191, 273
Grujić, 83
Grujić, Mabel St., 157
Grujić, Mirka, 170

H

Hadrović, pl. Stjepan, 110
Hadžić, Kosta, 82
Hadžihuseinović, Sidki Salih Muvekit,
11
Hadžikadić, Atif, 142, 219
Hadžiomerović, Ibrahim, 165
Hadžiselimović, Hajrudin, 226
Hadžišabanović, ef. Fejzullah, 110
Halama, Irma, 80
Halić, Halim, 144
Halilbašić, Mustajbeg, 71, 110
Halilović, Jasminko, 15, 262
Hameršak, Marijana, 12, 15, 267, 273
Hangi, Ivan, 87

Hanžek, Lavoslav, 208
 Hartman, Lav, 10, 261
 Hasanbegović, Halka, 162, 164
 Hasanbegović, Ragib ef., 188
 Hećimović, Marija H., 110
 Hercl, Margita, 155, 187
 Herman, Kosta, 44
 Herman, Olga, 44, 51
 Heywood, Colin, 235, 273
 Hofman, 118
 Holf, 49
 Horn, 151
 Hrasnica, Halidbeg, 70
 Hromić, Alija, 185, 186
 Hrvacánin, Petar, 111
 Huskić, Mehmed, 186
 Husnić, Muhamed, 185

I

Ibn Sina, 41, 267
 Ibrahimpašić, Muhamedbeg, 111
 Idrizović, Muris, 15, 267
 Ikonić, Danica, 164, 185, 186
 Ilić, Petar M., 141, 273
 Ilić, Savo, 226
 Ilić, Teodor, 144, 274
 Ilišević, Simo, 111
 Imamović, ef. Jusuf, 124
 Imamović, Hasib, 187
 Inaba, Mitsutoshi, 14, 274, 287
 Irbi, Adelina Paulina, 86
 Irvin, Samuel V., 139
 Isaković, Vojislav, 152, 274
 Isić, Momčilo, 12, 183, 192, 267, 274
 Islamović, Elvira, 14, 35, 37, 41, 267
 Ivanić, Stevan Z., 144, 150, 154, 168, 274
 Ivanišević, Jovan Fil., 40, 274
 Ivanišević, Uroš, 249

Ivan Pavle II, 22
 Izrael, Berta, 164
 Izrael, Esperanza, 164
 Izrael, I., 151
 Izrael, Josef M., 70

J

Jablanović, Stjepan, 86
 Jadranska Suhača, 235
 Jahić, Adnan, 40, 41, 267
 Jakovljević, Marijan, 111
 Jakšić, 86
 Jakšić (Jakšić-Radalaški), Katica, 162, 164
 Jamnicki, 48
 Janković, 185, 186
 Janković, B., 163, 274
 Janković, Davorin, 45, 274
 Janković, Stjepan, 105
 Janjić-Černjavski, Zorica, 10, 262
 Jauković, Drago, 188
 Javorski, Nikola, 110
 Jeftanović, Savo, 188
 Jekić, Savko, 10, 286
 Jelavić, Šaca, 164
 Jelčić, Dubravko Antun, 36, 283
 Jelisaveta, 157
 Jellačić, Anka, 87
 Jeniček, Rudolf, 80
 Jeraj, Mateja, 11, 272, 276, 282
 Jeremić, Risto, 148, 162, 181, 275
 Jojkić, Milan, 70
 Jokić, Milan, 71
 Jovanović, Aleksandar, 86
 Jovanović, Aleksandra, 161
 Jovanović, Jela, 164
 Jovanović, Jov. J., 147, 275
 Jovanović, Miroslav, 12, 270, 273, 279

- Jovanović, Živko, 86
Jovović, Đordije, 188
Jukić, Ivan Frano, 11
Jurinac, 151
Jurišić, Petar, 113, 219, 249
Juzbašić, Dževad, 145
- K**
- Kajon, Cesar, 131
Kajon, Jakob, 165
Kajzerli, Ahmed, 27
Kalaj, Benjamin, 36, 42, 47, 50, 53, 276
Kaluderčić, S., 60, 275
Kaluderčić, Sreten, 185, 186
Kanaeta, Tvrtko, 211
Kandić, Boris, 51, 275
Kangrga, Kosta, 86
Kantardžić, Muhamed, 185, 186
Kapandžija, 86
Kapetanović, Ferhat, 204
Karađorđević, Aleksandar, 105, 138, 165, 173, 181, 223, 224, 225, 229
Karađorđević, Andrej, 136, 223
Karađorđević, Marija, 105, 136, 165, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 184, 223, 226, 292
Karađorđević, Olga, 170
Karađorđević, Pavle, 170, 226
Karađorđević, Petar, 157
Karađorđević, Petar (I), 222
Karađorđević, Petar (II), 136, 170, 223, 224, 225, 226, 227, 230, 255, 259, 292
Karađorđević, Tomislav, 136, 223
Karaman, Luka, 49, 210
Karamatić, fra Marko, 22, 275
Karamehmedović, Adila, 41
Karamehmedović, Ćamil, 41
Karamehmedović, Fadila, 41
Karavdić, Zenaida, 85, 291
Karić, Omer, 14, 262, 292
Karlo I, 97
Kasumović, Amila, 49, 127, 275
Katić, 127
Kaunic, Pavao, 162
Keckova, Boguslava / Keckovą, Bogusławą / Keck, Bogoslava, 32, 33, 275, 284
Kecmanović, Dušan, 82
Kecmanović, Vojislav, 151
Kegljević, Stana, 161
Kenović, Mustafa ef., 188
Kirinđić, Marija, 187
Klaić, Vjekoslav, 34, 267
Klarić, Dorijan, 43, 286
Klešić-Peleš, Olga, 51, 86, 275
Knežević, 83
Knežević, fra Ante, 11
Knežević, Jovan, 111
Knežević, Marija, 229
Kočović, 113
Kolar-Dimitrijević, Mira, 45, 77, 275, 276
Kondić, Lazar, 211
Kon, Marija, 210
Konstantinović, B., 145, 147, 276
Koprivica, Andrija, 184
Korać, Dragica, 164
Korać, Vitomir, 108
Kordić, Ivan, 136
Korkut, Sakib, 114, 276
Korner, Maul, 27
Korošec, Antun, 108
Kosanović, Sava, 11
Kosier, Ljubomir St, 159, 276
Kostić, Aleksandar, 170

- Kostić, L. M., 121, 276
 Kostić, Nikola, 111
 Košir, Matevž, 11, 272, 276, 282
 Koštić, Mujo, 61, 262, 276
 Košutić, Josip, 239
 Kötcher, Josef, 27
 Kovačević, Milomir Strašni, 15, 262
 Krajewska, Teodora / Krajewska, Teodora, 32, 118, 149, 153, 269, 276
 Krajšumović, Kosta, 110, 122, 128, 195
 Kraljačić, Tomislav, 36, 42, 47, 50, 53, 276
 Kramer, dr., 158, 270, 276, 281, 285, 291
 Krčmarž, 48, 60
 Krebs, Uwe, 11, 276
 Kreševljaković, Hamdija, 60, 72, 85, 86, 123, 124, 268, 291
 Kriše, J., 49
 Krišković, Vinko, 79
 Krleža, Miroslav, 77, 286
 Krnić, E., 60
 Krnjević, dr., 239
 Krnjić, Gabrijela, 186
 Krsmanović, Kosta, 48, 186, 210
 Krsmanović, Vera, 110, 127, 164, 185
 Krstelj, Ivo, 86
 Kršić, Jovan, 209
 Kršlak, Mustajbeg, 60
 Kršljak, Mustajbeg, 111
 Krulj, Uroš, 137, 162
 Krunić, Blaž, 93
 Kruševac, Todor, 63, 268
 Kružić, F., 49
 Kudlih, Dragutin, 48
 Kugli, 10, 261
 Kujović, Mina, 39, 69, 74, 80, 82, 125, 171, 209, 276, 277
 Kujundžić, Bogoljub, 205
 Kukrić, 70
 Kulijer, 60
 Kumašin, Ahmetaga, 219
 Kumčević, Ivo, 157
 Kurt, ef. Muhamed, 84
 Kurtović, Alija, 165
 Kurtović, Hamid, 188
 Kurtović, Mara, 151, 152, 158, 162, 163, 164, 167, 173, 185, 186, 277
 Kurt, Sunija, 211
 Kurt, Šefket ef. Muhamed, 72
 Kušan, Vjekoslav, 162
 Kuštreba, 47
 Kveder Demetrović, Zofka, 87
- L**
- Lađević, Branko, 86
 Lajer, pl. Josipa, 51
 Lalić, Borka, 184
 Lalić, M., 60
 Lazarević, Mila, 170
 Lazarević, Vasa, 170
 Lazić, Simo Lukin, 82
 Lazić, Zorka S., 82
 Leček, Suzana, 12, 13, 235, 268, 277
 Ledić, Jasminka, 13, 268
 Leland, Mitchell W., 162
 Lelečić, S., 164
 Letica, Eugen, 70, 81
 Levi, 186
 Levi, Flora, 217
 Levi, Giovanni, 12, 270, 279
 Levi, M., 110
 Levi, Moric, 71, 211
 Lis, Tomek J., 32, 269
 Logo, Ibrahim ef., 39, 289
 Lopašić-Kovačević, Zlata, 87

- Lovrić, 47
Lovrić, Ante, 219, 277
Lowy, Rudolf, 151
Lukač, Feodor, 162
Luković, 133
Lušina, Anton, 71
Lutof, 158
- Lj**
Ljutov, Vladimir, 163
- M**
Mačkić, Maca, 164
Maćejevski, Franjo, 215
Maeker, Theodore S., 118
Magazinović, Maga, 106
Maglajlić, ef. Ibrahim, 111
Majdić, Vinko, 87
Majerhofer, Valerija, 229
Majstorović, Milan, 86
Makfejl, Stjuart Ketrin / MacPhail,
Katherine Stuart, 157, 268
Maksimović, Mirko, 86, 265
Makuljević, Nenad, 12, 270
Malčić, Hrvoje, 75, 80, 87, 88, 89, 120,
121, 286
Malešević, Ristan, 188
Malović, Aida, 14, 50, 262, 263, 277, 292
Malović, Gojko, 14, 50, 263, 277
Mandić, 70
Mandić, Dušan, 162
Mandić, Mihovil, 211
Mandić, Nikola, 70
Mandić, Sofija, 71
Marešić, fra Petar, 27
Marić, Krsta, 142
Markić, Franjo, 110, 118, 120, 127,
132, 133
Marković, 151
Marković, Dušan S., 82
Marković, Jelena, 13, 268
Marković, S., 212
Marković, Stevo, 110, 121, 205, 277
Marković, Žika, 168, 277
Martić, fra Grga, 11
Marušić, 47
Masarik, Tomaš, 243
Mastilo, Saveta, 291
Mašić, Izet, 28, 29, 30, 31, 117, 268
Matagić, Josip, 80
Matasović, Josip, 124
Mateša, Ljubica, 164
Matić, Jelka, 51
Matilda, 118
Matković, Stjepan, 80, 82, 84, 115, 278
Menšik, Klemens, 215
Merćep, Mihajlo, 86
Mihajlović, Dobroslava, 187
Mihajlović, Marko, 187
Mihajlović, Vera, 188
Mihalovich, Antun, 87
Mihalj, Albina, 202, 292
Mihić, 48
Mikić, Đorđe, 68, 273
Mikić, Želimir Đ., 157, 268
Miladinović, Miloš, 70, 113
Miladinović, Stevo, 211
Milanković, Bogdan, 215
Milanović, Goran, 289
Milekić, 86
Miler, Gizela, 58
Miletić, Arsen, 188
Miletić, Svetozar, 82
Milojević, Mileva B., 161, 239, 240, 278
Milorad, Jozo, 111

Milosavljević, Olivera, 13, 278
 Milosavljević, Svetislav T., 203
 Miloš, Edi, 80, 82, 84, 115, 278
 Milošević, Pero, 187, 215
 Milošević, Vlado, 215, 286
 Milutinović, Ilija, 185, 186
 Miljković, Jakša, 162
 Mirković, Simo, 111
 Miroslav, Savka, 161
 Mitrović-Balać, Zdravko, 241
 Mitrović, D., 84
 Mitrović, Hrista, 241
 Mitrović, Radiša, 211
 Mitrović, Stanko, 86
 Mladenović, Božica, 12, 278
 Modec, Stanislav, 229
 Moljević, Stevan, 38
 Monašević, Dušan S., 82
 Mrvoš, Jovanka, 86, 87
 Muačević, Branko, 170
 Muačević, Vaso, 84
 Mučibabić, Dušan, 211
 Mulabdić, Edhem, 110, 201
 Müller, Karlo, 72
 Mursel, Sulejman, 111
 Musakadić, Asim, 185, 186
 Mutapčić, Salih ef., 70
 Mutevelić, Asimbeg, 110
 Mutić, Marko Đ., 43, 278
 Muzaferija, Muhamed, 219

N

Našold, Franc, 211
 Naumović, Slobodan, 12, 270, 273, 279
 Nazečić, Salko, 211
 Nazor, Vladimir, 157
 Nenadović, Jovan, 170
 Nevenković, Ljubica, 87

Nikić, fra Andrija, 27, 77, 121, 268, 278
 Nikolić, Anđelko, 86
 Nikolić, Damjan, 142, 143, 155
 Nikolić, J., 149, 278
 Nikolić, Najdan, 184
 Nikolić, Vidosava, 211
 Ninković, 201, 203
 Novak, Fran, 170
 Novak, Josip, 48, 239
 Novaković, 185, 186
 Novak, Vida, 170
 Novalija, Ahmetaga, 219
 Novat, Lj., 110
 Novović, Velimir, 225
 Nožić, Raifa, 217, 278
 Nuri-ef., 27

O

Ogorelica, Nikola, 136, 278
 Okey, Robin, 36, 279
 Olić, Ljuba, 184, 279
 Omarova, Aisel, 245, 287
 Omčikus, Anka, 83
 Omerčić, Edin, 10
 Ostojić, Despot, 234, 279
 Ostojić, Jelena, 82
 Ozmo, Daniel, 210

P

Palandžić, Joka, 184
 Palandžić, Nikola, 71, 80
 Pandža, Muhamed, 186
 Papić, Mitar, 11, 13, 14, 34, 36-39, 42,
 43, 44, 47-51, 54, 74, 84, 89, 192,
 195, 196, 198, 204, 210, 211, 212,
 215, 216, 217, 221, 263, 268, 279
 Papo, Debora, 164
 Papo, Rahel, 111

- Pastorek, Josip, 219
Pašalić, Stjepan, 111
Pašić (rod. Bašagić), Zineta, 136
Paul, 46
Pavičević, Bogdan, 185
Pavičić, Ivan, 70, 111, 185, 186, 246,
249, 279
Pavičić, Ivica, 186
Pavičić, Stanko, 211
Pavković, Evica, 82
Pavlas, Ignjat, 82
Pavlović, Miloš, 186
Pavlović, Vlad. D., 185, 279
Pavlović, Vladimir, 170
Pegelsberger-Alibeg, P., 27
Pejanović, 164
Pejanović, Đorđe, 52, 268
Pejnović, Milutin, 131
Pelagić, Vaso, 12
Peleš, Dušan, 137, 279
Perenčević, Milan, 187
Perin, Đoko, 110
Perinović, Vladimir, 211
Perišić, Srećko, 71, 110
Perović, Ivan, 170
Perović, Vera, 170
Perrot, Michelle, 235, 279
Pesah, Abraham, 111
Pešek, Ladislav, 215
Pešut, Jovo, 71
Petö, Andrea, 12, 279
Petranović, Bogoljub Teofil, 11
Petrinić, Ignjacija, 110
Petrović, Aristotel, 110
Petrović, Diogen, 70
Petrović, Jovo, 186
Petrović, Leo, 47
Petrović, Milan, 153, 168, 170, 280
Petrović Todosijević, Sanja, 13, 149,
192, 268, 279, 280
Pihler, 47
Pijuk-Pejčić, Aleksandra, 216, 280
Pilat, 46
Pinto, Samuel, 165
Pišteljić, Slavko, 187, 188
Pliverić, Mladen, 240, 267
Plohl, Ante, 111
Pogačnik, Viktor, 54, 79, 110
Pokrajčić, Milan, 219
Poljak, Ante, 210
Poljak, Mijo, 47, 48
Poljaković, fra Pilip (Filip), 148
Poljokan, Salomon, 111
Popović, Aleksa Sarajlija, 35, 56
Popović, Božidar, 249
Popović, Marina, 187
Popović, Matija, 111
Popović, Mica, 164
Popović, Miloš Đ., 105, 107, 108, 163,
167, 169, 170, 172, 184, 188, 280
Popović, Miša, 140
Popović, Nikola B., 68, 273
Popović-Omčikus, Marta, 83
Popović, Petrakija, 111
Popović, Tomo, 165
Popović, Vasilije, 72
Porić, Avdo, 225
Prašek, Emil, 162
Prašek-Kalcinski, Branislava / Pra-
šek-Całczyńska, Bronisława, 110,
118, 133, 162, 269
Praut, Alan, 17, 280
Pravica, Stevo, 184
Predolfin, Artur, 110
Premuž, Dominik, 87

Prezel, 47
 Prica, Ilija, 86
 Prica, Jelica, 111
 Prnjatović, Stevo, 184
 Prodanović, Persa, 170
 Protić, Đorđe, 48, 51
 Protić, Jovan, 210
 Puljiz, Vlado, 77, 86, 135, 281, 287
 Pužar, Zvonimir, 76, 77, 93
 Pžikrilova, Milada, 164

R

Radak, Nikola, 128
 Radak, Ostoja, 128
 Radaković, P., 60
 Radonjić, Ilarion, 81
 Radosavljević, Radmila, 131
 Radošević, Franjo, 110, 127, 229
 Radović, 60
 Radulaški, Katica, 164, 186
 Raguz, Franjo, 152, 163
 Rakić, Kornelija, 151
 Rakić, Milka, 164
 Rakić, Staka, 111
 Remer, Rudolf, 211
 Renner, Gustav, 152
 Ribnikar, 108
 Ridušić, Lazar, 219
 Riesel, Nella, 84
 Ristić, Hadži Kosta, 11
 Ristić, Tatjana, 167, 287
 Ristić, Vasilije, 185, 186
 Ristović, Milan, 12, 13, 262, 270
 Rizvanbegović, Rašida, 164
 Rizzi, učiteljica, 79
 Rodić, Milivoj, 14, 263
 Rogić, Dragutin, 131
 Rogulja, Petar, 80

Rokfeler/Rockefeller, 103, 150, 267
 Roksandić, Mojo, 111
 Rolie, 158, 160, 270, 276, 281, 285, 291
 Rothkopf, Moritz, 70
 Rousseau, George, 13, 270
 Rubčić, Viktor, 158, 270, 276, 281, 285, 291
 Ryan, Joseph Patrick, 235, 269
 Rymph, Catherine E., 111, 129, 269, 281

S

Sadiković, Sadik, 12
 Sahanić, Sulejman ef., 131
 Saidbeg, Ahmed, 27
 Salom, Haim Josef, 28
 Salom, Isak, 28, 111
 Salom, Ješua D., 70
 Samouković, Risto S., 71
 Sapijanac, 71
 Saračević, Tajib ef., 71
 Sarajlić, Šemsudin, 142
 Sarić, Ibrahim ef., 113
 Sarkotić, Gizela, 96
 Sarkotić, Stjepan, 77, 97
 Sarvan, M., 184, 281
 Satler, Rozalija, 33
 Savić, Dušan, 142, 248
 Savić, Radojka, 185, 186
 Savić, Savo, 184
 Schmitt, Jean-Claude, 12, 270, 279
 Schönlank, Bruno, 61, 269
 Sekulović, Anka, 164
 Seljubac, Sadik, 188
 Semiz, Sava, 111
 Semiz, Svetozar, 163
 Sieber, Marija, 184
 Simić, Miloš, 249

- Simić, Nikola**, 48
Simić, Persa, 110, 164
Simonsen, Albinus, 27
Skala, Anton A., 170, 184, 245, 281
Skarić, Vladislav, 14, 211, 281
Skender, Zarif, 28
Skok, Petar, 211
Sladović, pl. Sladoevički Eugen, 40, 42, 68, 73, 79, 80, 81, 82, 85, 89, 90, 92, 93, 95, 120, 122, 125, 127, 130, 131, 132, 133, 275, 281, 282, 290
Smailbegović, ef. Adil, 110
Smoljan, fra Bernard, 79
Smoljan, Nikola, 111
Sorek, Anka, 124
Spaho, Abiba, 71, 186
Spaho, Mehmed, 88
Spasić, Jela, 170
Spasić, Naka, 170
Spencer, Herbert, 14, 274
Sredanović, Đorđe, 14, 282
Srškić, Milan, 155, 208, 241
Stakić, Melanija, 82
Stambolija, Milan, 187
Stanić, Ilija, 14, 263
Stanić, Leposava, 83
Stanimirović, Milica, 210
Stanković, Hristina, 162, 173, 185, 186, 211
Stanković, Mila, 188
Stanković, Radenko, 86
Stankov, Ljiljana, 137, 282
Starović, Zora, 187
Stefanović, Aleksandar, 170
Stefanović, Jovo, 241
Steinfl, Ljubica, 124
Stevanović, Marko, 10, 282
Stevković, Jovan, 131
Stjepanović, Aleksa, 60
Stjepanović, Pero, 159, 162, 187
Stojadinović, Milan, 170
Stojanović, Dubravka, 13, 183, 262, 282
Stojanović, Georgina, 82, 83, 87, 291
Stojanović, Pero, 151
Stojić, Jovanka, 164
Stojkanović, Nikola, 185, 186
Stojnić, Bojan, 155, 187, 188, 269
Stolić, Ana, 12, 13, 270, 283
Stolić, Vladimir, 145, 283
Stopa, Konstantin, 162
Stošić, Verica M., 68, 134, 283
Strahiščak, Milan, 87
Stribrni, E., 49
Stringer, 83
Subašić, Ivan, 165
Sučić, fra Mijo, 27
Sudžuković, Mujaga, 71, 110
Sulejmanpašić, Ildi, 173, 186, 283
Sumbul, Atijas, 110
Sumbul, Jakov, 28
Sumbul, Samuel, 28
Sunarić, Jozo, 70, 79
Svoboda, M., 49
Szabo, Agneza, 36, 283
- Š**
Šahinagić, Ibrahim ef., 141, 185, 186
Šajnović, Dragan, 215
Šakota, Marinko, 75, 286, 287
Šandor, Alesander, 87
Šapina, Mato, 184
Šarić, 70
Šćeta, Ahmed ef., 111
Šefer / Schefer, Ljudevit, 110
Šehić, Zijad, 70, 72, 269, 283
Šerbić, Mehmed, 28

- Šilović, Josip, 75, 76, 79, 81, 86, 87, 93,
 108, 121, 129, 137, 138, 140, 166,
 167, 170, 187, 234, 241, 243, 246,
 247, 250, 269, 270, 283, 290
 Šiljak, Jovanka, 111, 135, 142, 143, 155,
 164, 171, 185, 186
 Šimić, Vukosava, 83
 Šimunec, 79
 Škerlec/Škrlec, Ivan, 76
 Škoro Babić, Aida, 11, 272, 276, 282
 Šljivo, Ernis, 10, 263
 Šnajder, Marcel, 209
 Šneler, Štefa, 164
 Šola, Atanasije, 118, 127
 Šotra, Branko, 210
 Šovljakov, Mara, 83, 269, 287
 Štadler / Stadler, Josip, 47, 70
 Štambuk, Ante, 70
 Štampar, Andrija, 137, 148, 150, 283
 Štitić, Dane, 219
 Štrosmajer, Josip Juraj, 87
 Šubić, Stanka, 187
 Šušljic, Teodora, 164, 184
 Šušnjara, Snježana, 44, 51, 134, 283
 Šušnjar, Mane, 219
 Švarc, Natan, 36, 48, 284
 Švarc, Oto / Schwarz, Oto, 80, 110, 151
 Švoger, Vlasta, 36, 286
 Švrljuga, Frane, 87
 Švrljuga, Stanko, 87
- T**
- Tadić, Stipe, 75, 286, 287
 Tahirović, Husref, 32, 284
 Talam, Jasmina, 158, 284
 Tamindžić, 47
 Tanović, Jusuf, 185
 Tartalja, August, 48, 50, 129, 130
 Tatlić, Bećir, 111
 Tavčar Arko, Josipa, 87
 Tavčar, Ivan, 87
 Tejlor, 118
 Terzić, Dragiša, 219
 Thwaites, F. C., 118
 Tkalac, Imbro, 13, 273
 Todorović, Pero, 70
 Tomac, Dragutin, 239
 Tomanović, Smiljka, 10, 17, 270, 280,
 284, 285
 Tomić, Danica, 82
 Tomić, Jaša, 82
 Tomić, Milica, 82
 Tomić, Stjepan, 209
 Topal Osman-paša, Šerif, 30, 34, 35, 56
 Topić, Franjo, 215
 Topić, Mustafa, 204
 Tovara, Franjo, 151
 Trandafil Popović, Marija, 128
 Trbojević, Sofija, 87
 Trebješanin, Žarko, 12, 269
 Trifunović, Mitar Učo, 14, 263
 Trivić, Darinka, 187
 Trninić, Slavko, 186
 Trompen, 118
 Tufekčić, Adnan, 10, 269
 Tulić, Mustafa, 110
 Turkalj, Jasna, 36, 286
 Turković, 87
 Turković, Kasim, 249
 Turković, Maja, 87
- U**
- Udžvarčić, Mahmut ef., 110
 Umićević, Dušan (dirigent), 215
 Umićević, Dušan (sudija), 184, 186
 Urbah, Hinko, 211

Urlep, J., 60

Uzunović, Nikola, 208

V

Vancaš, Josip, 70

Varda, Mila, 164

Vasić, 47

Vasić, Dragutin, 87

Vasić, Jovan, 211

Vasić, Lejla, 39, 44, 49, 52, 150, 151,
161, 163, 199, 205, 209, 216, 287

Vasić, Persida, 186, 249

Veletovski, L., 49

Velibeg, vidj. Gaal Gustav, 27

Velić, Đorđe, 82

Veljić, 239

Vene, Lea, 12, 284

Vervaet, Stjin, 23, 269

Veselinović, Jovan, 219

Vidaković, Nikola, 60, 229

Vidaković, Slobodan Ž., 146, 161, 168,
169, 170, 172, 174, 175, 177, 179,
183, 184, 185, 235, 284

Vilović, Osman ef., 111

Vincetić, 215

Vindišgrec, 157

Višnjić, David, 60, 110, 229

Vlajić, Zorka, 170

Vojnarović, Marija, 82

Vojnović, Ivo, 86

Volić, Ćamila, 218

Vončina, Josip, 36, 283

Vranješević, Branko, 214

Vranješević, Stojan, 111

Vrčević, Vuk, 11

Vrebac, Marko, 111

Vrinjanin, Elvira, 131

Vržina, Dušan, 229, 284

Vučičević, Momčilo, 162

Vučić, 151

Vučković, 83

Vuičić, 148

Vujičić, Gavro, 145, 187, 205

Vukajlović, Danilo, 211

Vukanović, Sava, 110

Vukić, Mile, 204

Vukosavljević, Sreten, 235, 269

Vuković, Antonije, 110

Vulović, Lj., 184, 285

W

Wesel, Samuel, 110

Z

Zagorac, Dimitrije, 131

Zagorac, Jovo, 71

Zambal, Stjepan, 184

Zaplata, Rudolf, 35, 285

Združić, Luka, 48

Zdunić, pl. Luka, 48

Zec, Jovan, 119

Zečević, Božidar, 48, 112, 165, 168,
170, 173, 285

Zelenika, Dušan, 110, 112, 119

Zelizer, Vivijen, 235, 285

Zerbst, Ljubica, 131

Zildžo, Mehaga, 113

Zimonjić, Petar, 75, 81, 83, 271, 291

Zlatar, Muhamed, 186

Zlodi, Zdravka, 32, 269

Zoh, Ivan, 47

Zovko, fra Valentin, 86

Zovko, Ivan, 43, 285

Ž**Žak**, Nisim, 27**Žakula**, Stevo, 110**Žegalov**, Jovan, 152, 158, 163**Žegarac**, Branko, 228**Živanović**, Maša, 160, 161, 162, 163,
164, 173, 174, 184, 186, 214, 218,
242, 243, 272, 285**Živanović**, Todor, 153, 154, 158, 160,
163, 285, 286, 291**Živojinović**, Dragoljub, 68, 273**Župan**, Dinko, 36, 286**Župan**, Matija, 86

Indeks geografskih pojmova

A

Albanija, 168

Amajlije, 199

Arilje, 219

Atina, 168, 285

Austrija, 48, 195, 198, 245

Austro-Ugarska Monarhija, 7, 22-24,
34, 36, 37, 40, 42, 44-47, 55, 97, 103,
221, 253, 257, 269, 276, 283

B

Babića bašča, 64, 290

Bács-Bodrog, 84

Bačka, 82, 83, 84, 86, 87, 121, 149

Banat, 82, 83, 84, 86, 87, 121, 128, 149

Banja Luka, 10, 14, 35, 37, 39, 47-51,
63, 72, 75, 82, 89, 90, 97, 110, 111,
119, 134, 144-146, 151, 155, 157,
172, 173, 176, 179-181, 187, 188,
195, 198, 202-205, 207-209, 212,
214-217, 225, 226, 229, 237, 239,
261, 263, 265, 266, 269, 271, 275,
277, 280, 283, 285, 287, 291

Baranja, 82, 83, 84, 149

Batkovići, 199

Bečej, 83

Beč / Wien, 28, 53, 79, 86, 108, 121,
210, 263

Belgija, 167

Beli Manastir, 83

Bembaša, 39, 50, 289

Beograd, 10-13, 36, 52, 62, 70, 74, 83,
93, 106, 108, 109, 118, 121, 123,
136-138, 141, 144-150, 152-154,
157-163, 166-174, 184-189, 192,

196, 200, 205, 212, 218, 221, 222,
234, 235, 239, 245, 249, 261-267,
269-271, 273-276, 278-281, 283-287

Bihać, 14, 37, 48, 49, 68, 89, 110, 111,
130, 151, 172, 176, 179, 183, 199,
209, 211, 262, 267

Bijela Kalajdija, 199

Bijelo Brdo, 199

Bijeljina, 43, 49, 151, 161, 172, 176,
178, 195, 199, 209, 210, 211, 216, 236

Bila, 200

Bileća, 43, 59, 84, 86, 90, 290

Bioče, 199

Bistrik, 130

Bitolj, 109

Bjelajce, 176

Bjelave, 117, 132, 133

Bjelovar, 77, 83

Blagaj (kotar Bugojno), 199

Blatnica, 84

Blažuj, 199

Boće, 199

Bok, 199

Boljanić, 199

Borike, 199

Bosanska Dubica, 114, 172, 179, 204, 236

Bosanska Gradiška, 90, 172, 180, 196,
198, 209, 211, 225, 236

Bosanska Kostajnica, 43, 172

Bosanska krajina, 14, 51, 229, 263, 275

Bosanska Krupa, 43, 89, 199, 216

Bosanski Brod, 43, 80, 81, 126, 218

Bosanski Novi, 80, 90, 172, 176, 183, 216

Bosanski Petrovac, 82, 89, 199

Bosanski Šamac, 14, 183, 216, 263

Bosansko Grahovo, 172, 186, 200

Bosna i Hercegovina, 2, 3, 7, 10-15,
21, 22, 27-55, 57-67, 69-77, 79-89,
94-98, 103, 104, 105, 106, 108, 110,
115, 117-120, 126, 128, 133, 135,
136, 138-142, 144-151, 154, 158,
159, 161-165, 168, 169, 172, 179,
181, 185, 191-196, 198-201, 203-
206, 208-217, 220, 221, 224, 226,
229, 231-234, 237, 240, 242, 245,
253, 254, 255, 256, 257, 258, 259,
260, 261, 262, 263, 264, 266, 267,
268, 269, 270, 271, 272, 273, 274,
275, 276, 277, 278, 281-291

Branjevo, 199

Bratunac, 199

Bravsko, 199

Brčko, 49, 90, 114, 146, 151, 161, 172,
180, 181, 199, 209, 211, 212, 216,
225, 229, 236

Brestovsko, 199

Breške, 134

Breza, 161, 199

Brezovo Polje, 199

Brisel, 167, 249, 250

Brka, 199

Brodac, 199

Brodnik, 71

Brod n/S, 79, 271

Bubiš, 180

Bučići, 180

Budimpešta, 58

Bugarska, 168

Bugojno, 38, 90, 199

Bukovo (Buhovo?), 84

Bukvik, 199

Bunek, 80

Busovača, 178, 199

Butmir, 49, 216, 217

Bužim, 199

C

Cavtat, 142, 157

Cazin, 84, 89, 146, 178, 182, 195

Cerovljani, 236

Cetinje, 109

Chapel Hill, 111, 269, 281

Crikvenica, 157

Crnač, 84

Crna Gora, 109, 119, 149, 157, 238, 240

Crni Lug, 200

Crnjelovo, 43

Č

Čabići (Čalići?), 84

Čačak, 10, 219, 286

Čađavica Donja, 199

Čajniče, 43, 178, 182, 199

Čapljina, 182

Čelebić, 199

Čelić, 199

Černi (Čerin?), 84

Češka, 221, 245

Čevljanovići, 199

Čifluk, 199

Čimulići, 199

Čuklić, 200

Čun, 84

Ć

Ćatići, 96

D

Dalmacija, 36, 76, 79, 82, 87, 89, 109,
149, 243

Daruvar, 83

Delibašino selo, 134
 Derventa, 43, 48, 49, 50, 90, 124, 134,
 151, 175, 195, 209, 212, 213, 234,
 235, 277
 Dobož, 39, 70, 216
 Dobož kod Kaknja, 199
 Dobrašin, 199
 Dobravina, 199
 Dobretići, 200
 Dobrić, 84
 Dobro Selo, 199
 Dobrun, 180
 Dobrunjska Rijeka, 199
 Dolac, 84
 Donja Mahala, 39, 43
 Donja Sjetlina, 199
 Donja Tuzla, 49
 Donje Vukovsko, 199
 Donji Miholjac, 78, 290
 Donji Vakuf, 43, 90, 199
 Dragaljevac, 43, 199
 Dragići, 84
 Drežnica, 180, 181
 Drinjača, 199
 Drnjelovo, 199
 Drvar, 49, 199
 Dubrave, 199
 Dubrovnik, 115, 155, 157
 Duvno, 79, 146, 180, 181, 183, 268
 Dvor, 86
 Dvorovi, 43, 199

E

Engleska, 135
 Edesa/Voden, 108

F

Fakovići, 199

Foča, 49, 72, 90, 133, 135, 142, 144,
 151, 176, 178, 180, 195, 199, 204,
 209, 211, 212, 216, 236

Fojnica, 47, 179, 180, 236

Frankfurt am Main, 12, 270, 279

G

Gacko, 49, 84, 90, 151, 172, 182, 188,
 209, 211, 212

Gare, 199

Gata (Ilidža), 199

Glamoč, 43, 82, 84, 90, 146, 172, 175,
 200, 235

Glina, 86, 136

Glogovac, 200

Gojevići, 199

Goljevac, 84

Goražde, 183, 199

Gornja Koprivna, 199

Gornji Rahić, 180, 181, 199, 236

Gornji Ribnik, 199

Gornji Vakuf, 203

Gornji Žabari, 225

Gospić, 86

Grabovica, 200

Grabovik, 84

Gračanica, 39, 69, 177, 209, 276, 277

Gradac, 84

Gradačac, 176, 177, 179, 180, 235

Gradinići, 43

Gradujići, 84

Grahova draga (Grabova draga?), 84

Grapska Srpska, 199

Graz, 12, 270, 273, 279

Grčka, 108, 168

Grgeteg, 122

Grude, 84

Guča Gora, 47, 95, 135

Gustovar, 180

H

Hadžići, 173, 199
Hajdarovići, 199
Hamžići (Hamzići?), 84
Han-Pijesak, 199
Hašani, 199
Hopovo (manastir), 83, 122
Hrasnica, 199
Hrvatska, 12, 13, 34, 36, 43, 45, 53, 74-77, 79-81, 84, 86-90, 92, 93, 95, 105, 106, 108, 109, 114, 120-123, 125-127, 133-135, 137, 145, 149, 157, 187, 195, 211, 227, 239, 248, 254, 258, 265, 267, 268, 270, 276, 278, 281, 282, 283, 286

I

Igalo, 157
Ilidža, 95, 130, 199
Ilijaš, 199
Ilok, 79, 271
Istra, 76, 79, 87, 89, 109, 243

J

Jablanica, 14, 135, 216, 262, 292
Jablanica na J., 199
Jajce, 43, 90, 172, 176, 183, 200
Janja, 43, 199, 236
Jare, 84
Jasenovac, 86
Jeleč, 199
Jezero, 200
Johovac, 199
Jugoslavija, 12, 38, 83, 108, 136, 137, 157, 168, 169, 173, 192, 196, 221, 222, 224, 264, 265, 267, 274

K

Kadina Voda, 176
Kadinovo, 180

Kalesija, 199
Kalinovik, 199
Karlovac, 121
Kaštel Kambelovac, 157
Kikinda, 83, 84
Kipovac, 199
Kiseljak, 29, 33, 180, 199, 236, 289
Kladanj, 43, 180, 195, 199
Klečkovac, 199
Ključ, 82, 89, 127, 128, 146, 172, 195, 216
Knežina, 180, 199
Kobilj-Dol, 95, 134, 199
Kočerni (Kočerini?), 84
Konjic, 79, 84, 135, 177, 216, 220, 236, 272
Koprivnica, 83
Koraj, 199
Kordun, 121
Korenica, 86
Korenita, 199
Kostajnica, 86, 176
Kotor-Varoš, 90, 176, 179, 180, 181, 183, 195, 236
Kozarac, 112, 119, 172, 217
Kozluk, 199
Kožusi, 199
Kralupi, 199
Kraljeva Sutjeska, 47, 95, 129, 132, 133, 135
Kraljevica, 155
Kraljevina SHS / Jugoslavija, 7, 12, 38, 45, 50, 76, 82, 83, 93, 103-105, 108, 115, 118, 128, 135-139, 144, 145, 147, 161, 163, 167, 179, 191, 192, 196, 208, 212, 218, 221-226, 230, 231, 238, 245, 254, 255, 258, 259, 261-264, 267, 274, 279, 283

Kraljevina Srbija, 82
 Kravica, 199
 Kreševo, 27, 39, 47, 173, 199
 Križevci, 77, 275
 Kulen-Vakuf, 43, 89, 199
 Kuliješ, 173, 199
 Kupres, 199

L

Lapad, 157
 Lastva, 49
 Lipa, 176, 199
 Livno, 27, 38, 47, 49, 82, 90, 144, 146,
 151, 179, 200, 209, 211, 216, 289
 Lokrum, 153, 157
 Lončari, 199
 London, 134
 Lopare, 199

Lj

Ljubina, 236
 Ljubinje, 84, 90, 180, 181
 Ljubiški, 180
 Ljubljana, 11, 87, 109, 159, 272, 276, 282
 Ljubotiči, 84
 Ljubovija, 134
 Ljubunčić, 200
 Ljubuški, 39, 43, 48, 79, 90, 176, 177
 Ljuti, 84

M

Mađarska, 245
 Maglaj, 172, 179, 183, 195, 217
 Magnojević, 43
 Mahala Donja, 199
 Makarska, 157
 Makedonija, 240
 Mali Ogradenjak, 84

Mandino Selo, 200
 Maslovare, 176, 180, 236
 Masnići, 84
 Međeđa, 199
 Međugorje, 84
 Međumurje, 109
 Međuriječje, 199
 Metaljka, 157
 Milići, 180, 199, 236
 Miljanovci, 202
 Miljeno, 199
 Miljkovac, 202
 Mladice, 95, 134
 Modriča, 49, 180
 Mokro, 84, 173, 199
 Mokronoge, 199, 200
 Mostar, 14, 22, 33, 39, 47, 49-51, 54,
 63, 68, 79, 81, 82, 84, 90, 110, 111,
 128, 131, 134, 144, 146, 151, 158,
 162, 172, 177, 180, 181, 188, 195,
 203, 208, 209, 213, 216, 220, 265,
 268, 271, 272, 273, 284, 286
 Mrkonjić-Grad, 176, 180, 204, 236

N

Našice, 83
 Nazaret, 134
 Nevesinje, 90, 155, 172
 New York, 13, 235, 269, 270
 Niš, 109
 Nišići, 199
 Nova Gradiška, 93
 Nova Topola, 180
 Novi Sad, 60, 82, 83, 109, 128, 157,
 268, 269, 275

Nj

Njemačka, 160

O

Obarska Velika, 199
Obudovac, 199
Odžak, 204
Okučani, 86
Olovo, 199
Opara, 180
Oplenac, 222
Orahovac, 180
Orahovica, 236
Orahovljani, 128
Orašje, 43, 199
Osijek, 84, 210
Osječani, 199
Osmansko Carstvo, 34, 62
Osovo, 199
Osredak, 199
Oštra Luka, 199
Otoka, 199
Ozren, 155, 199

P

Pahinsko, 136
Pale, 133, 142, 153, 154, 155, 156, 158,
199, 248, 285, 291
Pančevo, 83
Papraca, 199
Pariz, 134, 175
Pazarić, 173, 210
Peći, 200
Peći-Grad, 199
Petrinja, 87
Petrovaradin, 79, 84, 271
Petrovo Polje, 199
Plehani, 235
Pločice, kod Dubrovnika, 155
Pljevlja, 157
Podgora, 157

Podgorje, 12, 284
Podgradina, 200
Podromanija, 173
Podvitez, 173
Podzvizd, 199
Pofalići, 154, 164
Poljska, 245
Popov Most, 199
Porječina, 199
Posušje, 90, 176, 180
Potoci, 200
Prača, 199, 210
Prag, 117, 221
Prekaja, 200
Priboj, 199
Prijedor, 82, 87, 90, 112, 119, 151, 187,
209, 211, 214
Prolog, 84
Prozor, 90
Pržići, 199
Pula, 13, 267

R

Radovlje, 85, 199
Rajlovac, 130
Rasno (Ravno?), 84
Raško Polje, 200
Ravno, 38
Ravnjani, 236
Ražljevo, 199
Reljevo, 95, 96, 125, 129, 130, 131, 132,
133, 135, 142, 157, 199, 282
Rijeka, 13, 155, 268
Rilić, 38
Rim, 168, 271
Ripač, 199
Rogatica, 43, 90, 161, 172, 179, 180
Rudo, 199

Rujiška Velika, 199
 Ruma, 83
 Rumunija, 128, 168
 Ružići, 84

S

Sanica, 199
 Sanski Most, 82, 89, 172, 176, 179, 181, 183
 Sarajevo, 2, 3, 10, 11, 13-15, 23, 27-61, 63, 64, 67-75, 79-86, 89, 90, 92-99, 105-137, 139-155, 157-174, 178, 184-186, 188, 193-196, 198-205, 208-220, 222, 226-233, 237, 241-244, 246, 248, 249, 261-292
 Selce, 157
 Semizovac, 199
 Sitnica, 199
 Sivac, 83
 Sjedinjene Američke Države, 129
 Skelani, 199
 Skender-Vakuf, 176, 180, 236
 Skočić, 199
 Skopje / Skoplje, 109
 Slavonija, 12, 36, 74, 78, 80, 81, 86, 87, 108, 120, 121, 145, 149, 254, 258, 268, 277, 278, 290
 Slavonska Požega, 136
 Slavonski Brod, 12, 225, 268
 Slovenija, 11, 89, 109, 145, 149, 243, 272, 276, 282
 Slunj, 121
 Sokolac, 199
 Sokolovo, 199
 Sombor, 86
 Sovići, 86
 Split, 22, 109, 157, 210, 275, 278
 Spreča, 180, 181, 236

Srbija, 12, 13, 48, 83, 139, 145, 149, 183, 192, 238, 239, 240, 267, 268, 269, 270, 274, 278, 280, 282

Srebrenica, 85, 146, 172, 236

Srem, 82, 84, 86

Sremska Mitrovica, 83

Sremski Karlovci, 84, 210

Srijemski Karlovci, 79, 271

Srpska (Hasanbegova) Jasenica, 199

Stambolčić, 155

Stanari, 202

Stara Pazova, 82, 83

Staro Selo, 200

Staza, 86

Stjenice, 199

Strojice, 200

Stup, 131

Stupari, 180

Subotica, 109

Suljin Han, 134

Sunja, 82

Sutjeska, 199

Svinjarevac, 199

Š

Šćepan-Polje, 204

Šejkovići, 199

Šije, 202

Šimki brijeg (Široki Brijeg?), 84

Šipovo, 200

Šipuš, 83

Široki Brijeg, 47, 77, 79

Štrpci, 199

Šuica, 200

T

Tavna, 199

Tiškovac, 200

- Tolisa, 199
Torontal, 84
Travnik, 37, 49, 68, 90, 95, 110, 111,
130, 135, 146, 151, 180, 216
Trbuk, 199
Trebinje, 39, 43, 48, 49, 90, 135, 151,
172, 180, 181, 195, 211
Trnova Srpska, 199
Trnovo, 173, 199, 248
Trnjaci, 199
Tršić, 199
Trtnjevac, 199
Tržačka Raštela, 199
Turska, 168
Turske Kolibe, 202
Tuzla, 48, 49, 63, 68, 80, 95, 110, 111,
125, 130, 133-135, 146, 147, 151,
153, 154, 161, 172, 176, 184, 195,
209, 215-217, 219, 236, 278
- U**
Ugljevik, 199
Ukrajina, 245
Ulice, 199
Ustikolina, 199
- V**
Varaždin, 83
Varcar-Vakuf, 90
Vardište, 199
Vareš, 39, 148, 161, 182, 199, 289
Velika Kladuša, 41, 199, 289
Velika Remeta, 123
Vetovo, 86
Vidovice, 199
Vijaka, 199
Vijenac, 176
Vinkovci, 84, 85, 86, 123, 124, 125, 282
- Vir, 200
Visoko, 44, 85, 90, 95, 142, 146, 161,
180, 182, 199, 210, 216, 219
Višegrad, 43, 84, 135, 144, 161, 172,
177, 178, 180, 183, 184, 216, 236,
274
Vitina, 79, 84
Vlasenica, 43, 134, 146, 161, 172, 176,
180, 216, 236
Vojkovići, 173, 199
Vojvodina, 60, 83, 89, 92, 93, 109, 120,
126, 254, 258, 269, 275, 282, 287
Voljice, 203
Vozuća, 236
Vrbljani, 199
Vrnograč, 43, 199
Vršac, 83
Vršani, 199
Vrtoče, 199
Vukovar, 79, 83, 237, 271
Vukovsko, 38
- Z**
Zaborak, 199
Zabrđe, 199
Zabrđe / Zabrgje, 43
Zagoni, 43, 199
Zagreb, 10, 12-15, 22, 23, 32, 34, 36, 41,
45, 73, 75-82, 84-87, 89, 94, 105, 108,
109, 120, 121, 122, 124, 125, 126,
127, 129, 133, 135, 137, 150, 159,
162, 185, 187, 235, 240, 241, 247,
254, 258, 261, 262, 263, 265, 267-287
Zavidovići, 80, 172
Završje, 144
Zemun, 83
Zenica, 39, 43, 146, 161, 172, 181, 184,
216, 241
Zgošća, 199

Zlo Selo, 199

Zubci, 180, 181

Zvornik, 172, 177, 180, 181, 199, 216,
236

Ž

Ždrepče, 117

Ženeva, 167, 168, 169, 170

Žepa, 85

Žepče, 43, 80, 146, 172, 216, 236

Žitomislčić, 47

Živinice, 236

Županjac, 43

Županja (okrug Travnik), 90

HISTORIJSKE MONOGRAFIJE

Knjiga 24

Sonja M. Dujmović

Pod državnim okriljem

Istorija djetinjstva u Bosni i Hercegovini 1878–1941.

Izdavač:

Univerzitet u Sarajevu — Institut za historiju
Podgaj 6, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
<http://www.iis.unsa.ba>

Za izdavača:

Dr. Sedad Bešlija

Lektura:

Zenaida Karavdić

Prijevod sažetka na engleski jezik

Nermina Filipović

DTP

Amra Mekić

Dizajn korica:

Amra Mekić

Tiraž:

200

Štampa:

Štamparija Fojnica

Za štampariju:

Mirsad Mujčić